

Vähikahtluse ja vähidiagnoosi teatamine

Vähikahtluse teatamiseks soovitame kasutada halbade uudiste teatamise protokoll **SPIKES**. Halb uudis on igasugune info, mis ohustab inimese turvatunnet, identiteeti või tulevikuplaane ning nõuab väga suurt kohanemist ja psühholoogilist ümberhäälestumist. SPIKES protokoll eesmärgiks on halbade uudiste teatamise protsessi nii tervishoiutöötaja kui patsiendi jaoks kergemaks muuta.

Halbade uudiste teatamise protsessil on neli peamist eesmärki:

- Patsiendilt info kogumine. Seeläbi saab tervishoiutöötaja kindlaks teha, mida patsient olukorrast juba teab, mis on tema ootused uudise osas ja kas ta on valmis seda vastu võtma.
- Patsiendile arusaadava info jagamine, mis on kooskõlas tema vajaduste ja soovidega.
- Oskuslik toe pakkumine, et vähendada uudisest põhjustatud emotsionaalset mõju ja üksildustunnet.
- Saavutada patsiendi koostöö tervishoiuspetsialistidega ja aktiivne osalus ravis.

SPIKES protokoll koosneb kuuest etapist:

- S – *Setting* (sobiva atmosfääri loomine)
- P – *Perception* (patsiendi taju olukorrast)
- I – *Invitation* (ettepanek uudise teatamiseks)
- K – *Knowledge* (uudise teatamine)
- E – *Emotions & empathy* (patsiendi emotsionaalne toetamine)
- S – *Strategy & summary* (edasine plaan ja kokkuvõte)

Setting ehk sobiva atmosfääri loomine
Halbu uudiseid peaks teatama näost näkku, et teha kindlaks, et hetk ja õhkkond on selleks sobivad ja patsient on valmis infot vastu võtma. • Arutelu peaks toimuma vaikselt ja privaatsetes kohtades, kus pole kõrvalisi segajaid. Pange valmis salvrätikud, juhaks kui patsient nutma hakkab. • Võib aidata, kui ruumis on lisaks patsiendile veel keegi. See võib olla sõltuvalt patsiendi soovist tema sõber, pereliige või mõni tervishoiutöötaja (näiteks erioode). Küsige patsiendilt, kas ta soovib, et mõni tema lähedane kohal oleks. • Istuge. Istumine rahustab patsienti ja annab talle märku, et Teil ei ole kiire. • Kui olete patsienti vahetult enne läbi vaadanud, laske tal enne vestlust riietuda. • Looge patsiendiga ühendus. Silmkontakti loomine võib olla ebamugav, kuid see on oluline usalduse tekitamiseks. • Andke patsiendile teada vestluse ajalisest piirangust ja võimalikes segajatest.
Perception ehk patsiendi taju olukorrast
Küsige avatud küsimusi, et mõista, kuidas patsient enda tervislikku seisundit tajub – milline see on ja kas haigus on tõsine või mitte? Näiteks: “Mida Teile siiani Teie seisundi kohta öeldud on?” või “Kuidas Teie aru saite – miks Teile magnetresonantstomograafiat tehti?” Vastuste põhjal saate parandada vaeleusaamu ning muuta tulemustest rääkimise viisi sõltuvalt sellest, kui palju patsient juba ise aru on saanud. Seeläbi saab ka teada, kas patsient eitab oma haigust – kas ta räägib olukorda tühiseks, jätab välja olulisi detaile, mis talle ebameeldivad on, või on ta ootused ravi osas ebarealistlikud.
Invitation ehk ettepanek uudise teatamiseks
Selle sammu eesmärgiks on saada patsiendilt luba uudisest rääkimiseks. Enamik patsientidest küll väljendab, et tahab oma diagnoosist ja prognoosist kõike teada, kuid mõned ei taha. Kui patsient on välja öelnud, et soovib seda informatsiooni kuulda, põhjustab halbade uudiste jagamine ka tervishoiutöötajas vähem ärevust. Patsiendilt võib küsida näiteks: “Kuidas ma võiksin Teile uuringutulemustest rääkida? Kas ma võiksin rääkida kõigest täpsemalt või võtta tulemused lühidalt kokku ja hoopis raviplaani pikemalt arutada?” Kui patsient ei taha detaile teada, andke teada, et olete valmis vastama kõigile edaspidi tekkivatele küsimustele või rääkima hoopis mõne patsiendi lähedasega. Lisaks on selles etapis võimalik patsienti halvast uudisest hoiatada, öeldes näiteks: “Sain Teile uuringu vastused. Kahjuks ei ole need sellised, nagu lootime. Kas soovite, et selgitaksin need praegu lahti?”
Knowledge ehk uudise teatamine
• Hääletoon peab olema viisakas, rääkida tuleb aeglaselt ja selgelt. • Uudist teatades on oluline anda informatsiooni väikestes osades ning pidevalt kontrollida, kas patsient saab aru. • Kasutage patsiendisõbralikku keelt ja vältige keerulist meditsiinilist terminoloogiat: metastaseerunud → levinud biopsia → koeproov • Vältige liigset otsekohesust (näiteks “Teil on väga raske vähk ja kui Te kohe ravi ei saa, Te surete.”) – see võib patsienti isoleerida ja hiljem ärritada, mis võib viia selleni, et patsient hakkab uudiste teatajat süüdistama. • Kui prognoos on halb, vältige fraase nagu “Me ei saa Teile jaoks rohkem midagi teha.” Selline suhtumine ei klapi asjaoluga, et patsientidel on tihti lisaks vähiravile teisigi olulisi terapeutilisi eesmärke, nagu tõhus valu ja sümptomite leevendus. Vaikuse kasutamine on samuti oluline, isegi kui see võib ebamugav olla. • Andke patsiendile informatsiooni vastu võtmiseks aega ning vältige tema jutule vahele segamist. • On väga loomulik ja isegi tervislik, kui patsient reageerib emotsionaalselt. Ta võib jääda vaikseks, küsida umbusklikke küsimusi, uudiseid eitada, nutma hakata või vihaseks saada. On väga oluline patsiendile tema emotsionaalseks reaktsiooniks aega anda.
Emotions & empathy ehk patsiendi emotsionaalne toetamine
Halbu uudiseid kuulates tunnevad patsiendid tihti ehmatus, isoleeritust ja leina. Selles olukorras saab tervishoiutöötaja pakkuda tuge ja mõistmist. Empaatiline reaktsioon koosneb neljast sammust: • Vaadeldage, millise emotsiooniga patsient reageerib. Ta võib olla pisarais, vaikiv, õnnetu, ehmunud või vihane. • Kui patsient on vaikne, küsige avatud küsimusi, et teada saada, mida ta mõtleb või tunneb. • Tehke kindlaks, mis patsiendis seda emotsiooni põhjustab. See on tavaliselt halbade uudistega seotud, kuid kui Te pole kindel, küsige üle. • Väljendage mõistmist, öeldes näiteks: “Näen, et see on Teile jaoks suur ehmatus.” või “Ma näen, et Te ei osanud sellist uudist oodata. Mul on väga kahju.” Ärge kindlasti andke patsiendi emotsioonidele vastates talle valelootust.
Strategy & summary ehk edasine plaan ja kokkuvõte
Patsientide ärevust ja ebakindlust aitab vähendada see, kui neil on tulevikuks selge plaan. • Enne ravist rääkimist on oluline patsiendilt küsida, kas ta on parasjagu selliseks vestluseks valmis. • Võtke vestlus kokku. • Küsige, kas patsiendil on veel küsimusi või muresid. • Andke teada, mis patsiendi järgmisel vastuvõtul toimuma hakkab.

Allikad

[“A Six-Step Protocol for Delivering Bad News: Application to the Patient with Cancer”](#)

[SPIKES protocol for breaking bad news](#)

Videod:

- Lihtne videoülevaade (ingl):
[Breaking Bad News - SPIKES Overview - OSCE Guide | UKMLA | CPSA | PLAB 2](#)
- Näidisvideo SPIKESi rakendamise kohta patsiendiga (ingl):
[Breaking Bad News Demonstration - OSCE Guide | Breast Cancer Diagnosis | UKMLA | CPSA | PLAB 2](#)